

čke i formulacija (na pr. str. 75—80, 100—105, 133—135, 135—140).

Treba pohvaliti odličnu opremu knjige i besprijekornost tiska i korekture. Latinski jezik je bogat i raznolik, iako je stilizacija ponegdje odveć »naša«, a i koja ta riječ podsjeća na talijanski i hrvatski. Trodjelna podjela studije, lijepo istaknuta u općem kazalu (str. VII), nije došla do izražaja u samom tekstu (str. 8, 62, 113).

Najvećom odlikom studije smatramo njezinu metodu. Pisac piše najstrožom povijesnom metodom, a gdje je potrebno primjenjuje skolaističko doktrinalno produblivanje. No, tom treba pridodati riječak »novum«. Š.-Bunić piše — tako bismo to mogli okrstiti — povijesno-psihološki. Možda još bolje: povijesno-ekleziološki! U sličnim studijama, uime stroge znanstvenosti, voli se pisati odmišljeno od života. A ipak je život —i to život Crkve! — pravi »Sitz im Leben« cjelokupne kalc. saborske problematike. Problemi su nastali u životu Crkve; oni su upravo razbudili život Crkve koji je zahtijevao njihovo rješenje. Samo traganje za rješanjima i sretan pronalazak u omjeru je sa sazrelošću i intenzivnošću života tadanje Crkve. Oživjeti, dakle, svu životnu uzavrelost tadanje kristološke problematike — kako to odlično čini Š.-Bunić tijekom cijele radnje, a osobito na str. 8—22 (naročito bilj. 13) — upozoriti na svu upregnutost traganja za što uspješnijom formulacijom itd.: sve to omogućuje da se i s te strane, u njezinoj životnoj uvjetovanosti, točnije ocijenimo i razumijemo pravi smisao i domet saborske definicije. Tim nas Pisac uvodi, neizravno doduše, u shvaćanje opće dialektike crkvenih sabora. Škole, strujanja, teolozi, saborske i izvan-saborske rasprave pridonose svoje, ali ne sve, ne konačno. Posljednji ljudski ulog dolazi sa strane kolegijalne suradnje i odluke biskupa. Tako na Koncilu nije zapravo bilo ni pobijednih ni pobjednika Kalcedon — ističe Š.-Bunić — nije antiteza Efezu, već sretna sinteza cijele Epohe. (v. str. V, 13—15, 152—153 i dr.). Unutar problematike koju zaoštriše škole i teolozi nadana su nova, sretnija i sintetičnija rješenja: antiohijska je problematika cirilovski riješena, ali cirilovski u novoj domišljenosti (v. osobito str. 41, 51, 88—89, 153). Pisac nam uskoro obećaje drugu studiju (str. 8 i bilj. 297) koja je ovoj povijesni temelj, a obrađuje razdoblje između god. 431. i 451., tj. između Efeza i Kalcedona.

Dr Bonaventura Duda

Dr JORDAN KUNICIC: **Rod Izabrani** (II izdanje, I dio), Zagreb, 1964. Ciklostil, veliki format, 153 strane.

Ovo je knjiga o duhovnom životu. Ovo su ispisane Duhovne Vježbe. I tako djelo O. Kuni-

ćica nije neko neobično djelo, neki novi žanr, nešto nečuvano. Mora se smjestiti među one nebrojene spise, koji su od Duhovne Livade pa do Marmiona i Plusa pružali duhovnu hranu svećenicima i redovnicima. Ipak je ovo duhovna knjiga osebujna i svoja. U nizu duhovnih traktata nije kompilacija. Njena izvornost ugodno iznenađuje poznavaoce duhovne literature. Ne toliko originalnim mislima, koliko osobnim rasporedom i obradom raznih pitanja.

Ako bismo knjigu morali strože odrediti, onda bismo je svakako stavili negdje u sredinu između strogo izmjerenih rasprava (Rodriguez, Scupoli) i duboko psiholoških razmatranja (Faber, Longhaye).

Mogao bi tkogod zanijekati, da su ovo Duhovne Vježbe u stilu Cisnerosova »Vježbališta« i Ignacijevih »Egzercijija«. Na prvi pogled čovjeku bude jasno, da Rod izabrani ne ide u red strogo koncipiranih Egzercijija »isusovačkog« tipa. Ignacijeva djelo, pohvaljeno od tolikih papa, proglašeno »najdjelotvornijim sredstvom za osvajanje duša« (Daniel-Rops), ima — znamo — potpuno određenu strategiju. To je niz razmatranja, primjedi i pouka, koje se ne mogu bez razloga mijenjati, nijekati, skraćivati. Inače popušta logični raspored, što ga je svetac u nekom jačem doživljaju otkrio; možda pada volja za i slabi prodor u vječni svijet Božjeg nacrtu s Čovjekom i njegovom sudbinom. Ignacijeve Duhovne vježbe ne možete ni shvatiti ni davati bez golema četiri međaša — četiri jaka duhovna piona — na kojima sve stoji: polazi se od početne istine ovisnosti, iz koje proistječe zaključak o predanju Bogu; nastavlja se s istinom o Kristu, odakle probija zanos da ga slijedimo; penjemo se na masiv meditacija »životnog izbora«, gdje se duša savršeno orijentira i detaljno odlučuje; završava sve na visinama Ljubavi, gdje se život kruni najljepšim i najbogatijim uvjerenjem, da Bog može biti s nama radostan!

Toga rasporeda — ni tih tako ispisanih meditacija — u ovoj knjizi nema. Redovnici i svećenici, koji slušaju ignacijevske duhovne vježbe, osjetit će to — nema sumnje. Mnogi će malo obzaliti, što je narušena poznata ignacijevska logika, tako draga Piju XI, koji Ignacija proglašio zaštitnikom svih Duhovnih vježbi. Ne treba da plaču. Odmah mirno i vedro izjavljujemo, da su ovo — Duhovne Vježbe! U smislu Ignacijeve prve bilješke. »Pod imenom Duhovnih Vježbi — kaže svetac — razumije se bilo koji način ispitivanja savjesti, razmatranja, promatranja, usmene i misaone molitve i ostalih duhovnih čina... »Ne moramo, dakle, listati Augustina ili Tomu, da opravdamo svoju tvrdnju. Ovo je pravo duhovno vježbalište, puno jakih misli, vezanih uz napor i stalni rad, kako bi se usavršila duša, pročistila savjest, ojačala volja, pokrenulo srce.

O. Kuničić je razbio, dakle, klasični redosljed razmatranja (Stvaranje — pronalazak

Božje volje — grijeh — pakao; — Krist — život za Krista — patnja — slava — Ljubav). Izgradio je svoj redosljed, koji možemo sumirati oko nekoliko kristalizacionih točaka. Njegove bih 24 meditacije svrstao otprilike ovako pod neke zajedničke vidike:

Prve tri nazvao bih — Prvom orijentacijom. To je snažni *Sursum corda*. Otkrivanje života od cilja u svjetlu blage i ozbiljne vječnosti. — Druge tri označimo riječima — Između vrhunca i ponora! Duša u njima dolazi do bujnog života a ujedno gleda u bezdan grijeha, kamo vodi ne samo očita pobuna, nego i prosječnost i mlakost. — Dolazi praktična skupina, najveća i veoma znata, koja bi se mogla nazvati — Idi i ti čini tako! To je opis redovničkog (i svećeničkog) stvarnog života. Pisac dočarava i detalje toga života u jasnim obrisima prema slatkom zakoniku savjeta-zavjeta, molitve, pravila. A sve to gleda ostvareno u određenoj i izabranoj zajednici. — Dvije daljnje meditacije govore o našem sudjelovanju s Bogom — Vinograd i građevina. — Tri sljedeće ulaze veoma značajki u tajnu obraćenja, tajnu smrti i tajnu vremena. Za njih možemo upotrijebiti Pavlov — *Redimentes tempus*. — Napokon četiri posljednje dovode pred oči Krista, potiču na završnu ustrajnost, tumače žrtvu i ljubav, oduševljavaju za najveći ideal.

Zanimljivo je promotriti logiku i psihologiju ovih egzercicija. Možda cjeline i ne bismo mogli uhvatiti s prve u neki kalup, niti je ograditi strogom shemom. Tko djela dublje ne razmatra, ne će osjetiti kako temperatura sistematski raste i duša sve svjesnije doživljava svoje prosvjetljenje, vezu s Bogom, trajnu odluku za dobro i sreću. Naprotiv — već kod čitanja ovih razmatranja, koja su prilično opširno ispisana — pojedine su meditacije u sebi možda i prenapete od — logike. Običnim, rastepenim, bulevarskim dušama pričinat će se to ukočeno, ko neka stroga fasada jedne solidne zgrade. Meditacije oca Kuničića nisu tročlane samo razdiobom, nego nutarnjim rastom i skrivenom silom. Prva točka obično problem postavi — druga ga zaoštri — a treća definitivno riješi. Kadikad se opet kroz sve tri točke isto pitanje širi i jača, ali nikad ne ostaje u zraku — bez odgovora. Tako se u pojedinim meditacijama odvija nešto nalik na duhovnu dramu, koja teži svome sretnom svršetku.

Sve to — mislim — ne će nikoga odveć zamoriti. U svakoj će meditaciji lako pronaći sebe. Kuničićeva logika, koja je sama sebi neumorno dosljedna, razblažuje — psihologija. Mogli biste iz ovoga djela povaditi na pregršti zanimljivih misli i opažanja, opisa i karakteristika, koje nadrastao običnog profesora moralke, i darovane su nam od vidovita čovjeka-brata. Spomenimo kao primjer peto razmatranje: Prijezik života (o grijehu). Rečenice se nižu i slažu ko kakve betonske transverzale. Solidne i jasne. To je, ako baš hoćete, prava »moralistič-

ka« ekspozicija. U njoj će srce jedva osjetiti grandiozne opozicije, što ih Ignacije unosi u svoja dva razmatranja sličnog sadržaja (o Trostrukom grijehu i o Osobnim grijesima). Svetač je u biblijske slike (palog anđela i palih praroditelja) te u personalnoegzistencijalni ispit savjesti («*exclamatio admirativa*») uveo dušu veoma smišljeno. Htio je, da se zgroziti i rasplače nad mračnim dubinama »*mysterii iniquitatis*«. Naš auktor, naprotiv, hoda strogo izmjerenim i označenim putem Volje Božje. Gleda čovjeka kao podložnika Zakonu. Njemu se Zakon otkriva kao Dobro. Njega prekršaj izjeda i usmrćuje kao Zlo. Pa i samo kajanje, daleko od Schelerovih bogatih analiza — postaje nuždan proces, kojim se sve dovodi u strogi i propisani red. Mislite li, da je to dosadno? O. Kuničić zna protkati svoj tekst svetopisamskim Božjim tekstom. Odatle mu bitna unkcija. No on širi smiono vidike u širinu — jer griješimo u Mističnom Kristu; i u dubinu — jer se grijehom trujemo i ubijamo. Sve je puno profinjjenih psiholoških napomena, koje svjedoče, koliko pater pozna čovjeka, kako savršeno prati njegovo lutanje i krivudanje, koliko je zabrinut za njegov usud.

To ja, eto, zovem psihologijom. Praktičnom, pastoralnom, korisnom. Ona ponaže logici, da se uzmogne iz uvjerenja uma useliti u volju i srce, u odluku i život.

Što bismo ipak željeli? Jasnoće i sigurnosti, reda i rasporeda je dosta. Sve je pravilno zasnovano, smišljeno, izvedeno. U svakom retku slutite, da to piše čovjek uman i neobično zdrav, čovjek u mislima ispravan, u duši skladan — dakle, normalan čovjek. Njegove su analize stroge, ali pozitivne. Zaključaj se u nepopustljivi, ali spasonosni. Uz to — Kuničić nigdje nije daleko od pitanja, koja se danas napose izdižu i daju osebnijni pečat vjekovnim problemima čovjekovim. Pročitajmo mirno ono po-poglavlje o »moderniziranju« redovništva, usporedimo ga s raspravama na Koncilju, pa ćemo vidjeti, kako pisac znade vjekovnu zdravu praksu uskladiti sa svim zdravim težnjama našeg doba. Radi svoga ravnovjesja — radi sretno linije — daleko od krajnosti — auktor ne će smutiti nijedne duhovne škole. Sve vrste redovnika i svećenika — u svim prilikama — mogu usvojiti iznesene ideje i stvarati praktične zaključke. Time djelo izmiče pomodarstvu, čega ima i u duhovnoj literaturi. Ovo ne bi bili kolačići, ako želimo ukrasti Papinu taj izraz, nego hranjivi kruh od kile! Piscu nije nepoznata klasična vjekovna mudrost, nije mu dalek život suvremenika. Zato je sretnom simbolom sjedinio u svojim razlaganjima nepromjenljivu istinu i suvremene potrebe.

Opetujmo svoje pitanje: Što bismo si ipak zaželjeli u ovom djelu? Ja bih osobno želio, da je u »Rodu izabranom« više — slikovitosti. Više sugestivnih, privlačivih, jakih primjera. Jedini pravi Učitelj duhovnoga života — unicus Ma-

gister — nikad nije čovjeka umski silio, nego ga je slikama i prisposobama vodio u svijet istine i dobrote. U Kraljevstvo Božje. Uvijek preko prizora — simboličke — života. Time bi i ovdje pouka dobila krvi, poticaj bi otkrio stvarnost, život bi se javio kakav jest i gdje jest. Da je, dakle, malo manje deduktivne, a malo više stvarne, induktivne, lakše metode. (Valjda baš toj konkretnosti i životnoj zornosti duguju glasoviti »Cursillos de Cristiandad« svoj uspjeh. Na njima učesnici slušaju, gledaju, proživljavaju i sami rade. U život odlaze ne samo kupani razmišljanjem, noseći na papiru odluke, nego poučeni djelima ljubavi, vlastita priznanja pred drugima i mnogim praktičnim prizorima kršćanskog života ljubavi. O njima bi trebalo svakako napose pisati).

Auktor nije morao primjera i slika stavljati u same meditacije. Ali je mogao dodati u bilješkama, gdje je moguće nešto životno i životvorno naći. Jasno, ne mora to biti registracija stranica iz Kocha! Može se naznačiti što-god iz Svetog Pisma, ta ondje sve vrvi od života i najsuggestivnijih primjera. Iz povijesti svete Crkve. Iz života svetaca.

Mislim da će ozbiljniji svećenici i redovnici naći uza sve to u ovom solidnom djelu oca Kuničića i mnogo i zdrave duhovne hrane.

M. Škvorc

Dr O. JERONIM SETKA: **Hrvatska kršćanska terminologija**. Drugi dio: Hrvatski kršćanski termini latinskoga porijekla, Makarska 1964. Bogoslovna biblioteka- knj. 13. Izdaje Franjevačka visoka bogoslovija — Makarska. Naručuje se kod izdavača. Cijena 850 din.

Kad je autor 1940. g. izdao prvi dio svoje HRVATSKE KRŠĆANSKE TERMINOLOGIJE: HRVATSKI KRŠĆANSKI TERMINI GRČKOGA PORIJEKLA (kao 6. knjigu iste biblioteke) bio je svoj rad nazvao prvim pokušajem da se kod Hrvata zahvati i u širem opsegu obradi hrvatska kršćanska terminologija. Tu je, pored izasloga prvoga dijela, bio obećao još dva daljnja sveska, od kojih jedan predstavlja ovaj što ga sada imamo u rukama, a treći, koji će obuhvatiti hrvatske riječi u kršćanskoj terminologiji, treba još izaći.

Naravno, kao sastavni dio cjelovito zamišljenog rječnika hrvatske kršćanske terminologije, ova je knjiga građena uglavnom po istim načelima po kojima je sačinjena i ona ranija iz 1940. U njoj se autor u Uvodu opširnije pozabavio problemom putova (i razdoblja u) kojima su riječi latinskoga podrijetla ulazile u našu kršćansku terminologiju i u najosnovnijim crtama iznio svoj postupak pri obradi materijala.

Termine je svrstao po abecedi, i to bez obzira jesu li dosli k nama izravno ili talijanskim, odnosno germanskim posredstvom. Na kraju je

stavio još 4 dodatka: I. Hrvatski kršćanski termini germanskoga porijekla; II. Hrvatski kršćanski termini madžarskoga porijekla; III. Hrvatski kršćanski termini istočnoga (turskog, arapskog...) porijekla i IV. Hrvatski kršćanski termini grčkoga porijekla (to su oni koji nisu bili ušli u prvu njegovu knjigu). Sasvim na kraju ima Kazalo latinskih (i ostalih) riječi iz kojih deriviraju termini obuhvaćeni u ovom svesku.

Vrijednost je knjige u tom što Hrvatska ima suda u njoj pokušaj priručnog rječnika u kojemu se objašnjava značenje čitave jedne kategorije termina koji su, isposuđeni, kod nas živjeli ili žive noseći specificirano značenje u službi kršćanstva, a koji se ovako na okupu nisu do sada mogli naći. Zato ovaj rad dolazi da ispuni osjetljivu prazninu u našoj leksikografiji. Otuda mu i očita upotreba korist. Samo što nas, kad se radi o popunjavanju praznina, takva knjiga nužno suočuje i sa sobom samom i sa prazninom u koju se gubi. Zato su, možda, među pitanjima što ih knjiga pokreće važnija upravo ona načelne naravi.

Mislim kod toga na svrhu posla i kriterije gledom na opseg i obradu izabrane građe. Autor se svakako našao pred vrlo složenim i višedimenzionalnim zadatkom, na neobrađenu tlu, kraj mozaičnih predradnji. Što se opsega tiče teško je govoriti o granicama do kojih siže autorov interes jer je pojam »kršćanska terminologija« ostavio nepreciziranim, a materijalna su mu ograničenja i odviše neodređena. Mislim da neću reći krivo ako ustvrdim da je težio k tomu da što potpunije obuhvati sve »termine lat. porijekla koji nose kršćansko obilježje« (str. 12). Izostavio je »nazive mjesta, imena svetaca i svetkovina (isključivši najznačajnije svetkovine), nazive različitih redovničkih zajednica i sl. Isključeni su zatim mnogobrojni filozofski termini, koji ne nose posebno kršćansko obilježje, iako ih bogoslovi često upotrebljavaju« (str. 12). Sto je rekao za filozofske termine, u nešto manjoj mjeri vrijedi i za teološke.

Uza sve to opseg je rječnika ostao golem: htio je obuhvatiti našu kršćansku terminologiju (lat. podrijetlo) za, više manje, cjelokupni crkveni (posebno liturgijski i (u)pravni) život, a dijelom i kršćansku filozofsku i teološku terminologiju; k tomu sve produženo još za historijsku dimenziju (barem što se pisanih dokumenata tiče): od početka (od galogoljskih rukopisa) do danas i za svu širinu Hrvatske.

Naravno je da se pri ovolikom poslu valja unprijed bojati za njegovu potpunost. U ovom će slučaju bojazan još porasti isprede li se izvori za rječnik dr J. Setke. Držim da su ti daleko nepotpuni a da bi mogli predstavljati fundus za jedan cjelovit, kako historijski tako suvremen, ovako specijaliziran rječnik. Među